

בואש, נמוש וגזען של נייר

צר לי לנצל אכסניה מכובדת זו, "פורום העולם הזה", ולדחוק מתוכה עיסוק מרתק בנושא "שיחורור האשה הישראלית" ושאר בעיות הניצבות ברומו של עולם, ולהלאות את הקורא בנושא שיחורורו של "האנד-רוגינוס הסיפורית", תוך ירידה מכפישה ומשפילה אל תעלות השוכנים והביוב של הסיפור העברית, תוך היתקלות בעב"מים מוזרים.

הייתי קורבן לרשימה היתולית, שפורסמה ב"מורם העולם הזה" (2168) תחת הכותרת "חתלתול של נייר", שאותה כתב המרצה הבארשעני ד"ר גבריאל מוקד מונבז. הרשימה, שמטרתה היתה להכפיש את שמי, העירה את רוח הקרב שבי, וזו מאלצת אותי לתאר בפני הקוראים מעט מסיביל של עורך, "נמר של נייר", בשנתיים האחרונות, ומשחו על מאבקיו והצלחתו לשמור על טוהר כפיו בביצות הסיפורת הישראלית. החלטתי לנצל את זכות התשובה ב"פורום" ולהביא בפני הקורא מעט מתוך הסינופת שבה שקועים עסקני-סיפורת זו-טיים מסוגו של גבריאל מוקד-מונבז.

לא תמיד נחשבתי כ"חתלתול של נייר" בעיניו של מוקד-מונבז הנ"ל. חודש ימים לאחר שעורך "העולם הזה" מצא לנכון להפיק בידי את העיסוק במיכונים החברתי-כלכלי-תרבותי של הסיפורת העברית, במיסגרת מדור אישי, החלה לשונן של מוקד-מונבז הנ"ל (ויסלח לי הקורא אנין הטעם על לשוני הבוטח) ללקק בעכוזי. והוא ניצל את תמימותי ואת תמימות המדור, שעליו כתב בשבוע שעבר: "שמדך מידת הסובלנות שמגלה הנייר בכללו לדברים המודפסים עליו וחוסר יכולתה של דמות-מנייר לנצל דמויות של ממש..." והחלש לנצל מדור זה לחיסול חשבונות אקדמי שלו, באמצעים לא-אקדמאים.

ב"נמר של נייר" ("העולם הזה" 2011) מה-17 במארס 1976, תחת הכותרת "פרופסור פוליטרוק", פירסם מוקד-מונבז, רשימה בעילום-שם, שאותה שלח אלי מתחנות-מוניות בבארשע (המעטפה ותוכנה, בכתב-ידו של המונבז, שמורים בארכיוני עד עצם היום הזה). ברשימה הוא, "מחסל חשבונות" עם הסופר והמבקר מתי מגד, שפיטר אותו מעבודתו לא בגלל דיעותיו הפוליטיות או הסיפוריות, אלא בשל היותו מרצה כושל, שמעכב בקביעות עבודות תלמידים ואינו מופיע לרבות מהרצאותיו. כתב מוקד-מונבז באותו, "נמר של נייר" הבזוי מכל:

"יגאל אלון, כהנה כשר-החינוך, האיץ את פיתוחה של אוניברסיטת חיפה, כך שדוקטור מגד מצא בה כר נרחב לכישורונותיו האקדמיים. במהלך שנת לימודים אחת (1973) הוא חלף בדילוגי-קרב מדרגת מרצה למרצה בכיר, ממרצה בכיר לדרגת פרופסור-חבר, וניבחר כדיקן הפקולטה למדעי-הרוח... מילבד כהונת הדיקן, ממשש מגד כראש החוג לסיפורת-כללית, כשהוא נעזר בטוביה ריבנר, גם הוא משורר מדור הפלמ"ח, במקביל למינויו של מתי מגד נתמנה אדם נטול תואר דוקטור כראש-החוג לסיפורת-עברית באוניברסיטת חיפה, יעקב בהט (בכשטיץ), שנתפרסם כמחבר סיפורי-לימוד-גמרא לבתי-ספר תיכוניים (אלו מציאות, השואל את הפרה, ועוד). מגד, ריבנר ובהט ניהלו בקמפוס חיים 'אקדמיים' כראות עיניהם..."

וב"צניעותו" הרבה מסיים המונבז הנ"ל את "תרו-מתו" ל"נמר" כך: "כך הד"ר גבריאל מוקד, שהעדיף להתמסר למישרו באוניברסיטת חננאל..." הסיבה שגבל לה איפשרתי למוקד-מונבז להשתמש בשיירות ה"נמר" הבזוי, מקורה ברחמי כלפיו. שהרי לקח לו קרוב ל-20 שנה, כדי לעבור את המסלול האקדמי, שאותו עובר היום כל יונק, במשך שש או שמונה שנים. מאז שחרניעורי ריחמתי על סריסים למיניהם, וגם, תמונה תיקנית יותר" של מוקד-מונבז, שפורסמה בשבוע שעבר לפי בקשתו, מעידה שלא חל בי יוק.

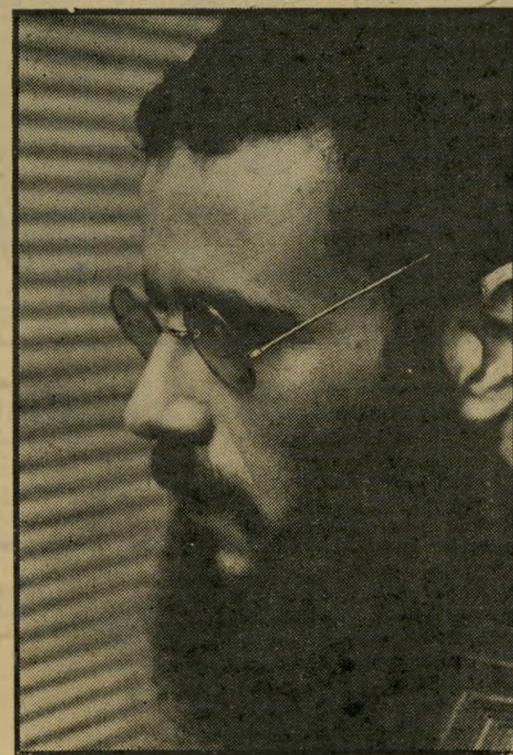
ב"אוצר הלשון העברית" של יעקב כנעני, בערך "בואש", כתוב: "חיה טורפת ממישחת הסמורים, המפיקה הפרשה שריח רע. הבואש ניצוד הרבה משום פרוותו יקרת הערך. בואשים חומקים אל המחנה ונובזים למצוא שיירי סעודה." מיפשי עם מוקד-מונבז בשנים האחרונות עוררו בי אסוציאציה של בואש. ואסביר לקורא התמים למה ומודע. הנ"ל מאמין שכל אדם שהוא הטיב עימו, חיב לו טובה עד ליום מותו. כך חשב גם על חיים נגיד, המשתמש כיום כעורך הסיפורת של "מעריב", שעשה את ראשית דרכו כמבקר-עמית לצידו של מוקד-מונבז. אלא שבעוד זה דורך במקום, פיתח חיים נגיד תאוצה שעוררה את קינאנו של המוקד-מונבז הנ"ל. כך הגיע מוקד שוב אל אותו, "נמר של נייר", וביקש ממני לפרסם רשימה תחת הכותרת "בעבור נגיד עדשים". רשימה זו ראתה אור בשבועון ב-9 ליוני 1976 ("העולם הזה" 2023).

אלא שלא בכך תמה הבאישה המוקדית. כעבור חודשים פנשתי בו בתלאיבית והוא ביקשני לחילולת אליו כעדידי (הקורא התמים מתבקש לשים לב לתיבה "עדידי") לתחנת המישרת, ליד בית-הדר. עד שלא שמעתי במה דברים אמורים לא הבנתי עד כמה חזקה היא הבאישה. מוקד נחקר בתחנת המישרת על-סמך תלונתו של חיים נגיד, שבה נאמר, בין השאר, כי שלח מיכתב-איום, השתמש בטלפון מטריד בשעות לילה מאו-חרות, ואפילו איים על חיו של המתלונן. ידיעה על כך התפרסמה ב-8 בספטמבר 1976 ("העולם הזה" 2036), ואיני יודע עד היום מה עלה בגורל התלונה. מגישה זו, שבמהלכה נערך עימות בין, נציג הסיפורת

העברית" לבין נציגי החוק, שיכנעה אותי שאסור לי לשמש מכשיר בידי, "כוחות אופל תרבותיים" מסוגו של גמ"מ (גבריאל מוקד-מונבז).

שוב, ב"אוצר הלשון העברית" כתב כנעני על הערך "נמוש": "ובהשאלה, כינוי של זילזול למי שנימשך אחרי זרם אמנותי, סיפורי וכדומה, בלא שיהיה בעל עצמיות משלו, אפיגון... כשהגדולים כבר הלכו להם ולא נישארו אלא הנמושות..." ואם לצטט מלשונן של מנדלי מוכר-ספרים: "מה לך ולארץ קדשנו? זו הארץ לזקנים ולנמושות, שהולכים לחונן את עפרה..."

הקורא התמים עשוי לשאול, מה עניין הנמושות הנ"ל למוקד-מונבז האמור. התשובה היא אחת. לפני למעלה משנתיים הצליח גמ"מ להשתחל למערכת "פרו" זה. כעבור כמה גיליונות פוטר. נראה היה, לתקופה קצרה, שמוקד-מונבז עשוי לגבור על שנואי-נפשו דאז, אנשי "סימן-קריאה", מתוך שהוא יורה משתי עמודות ירי. אלא שעורך "סימן-קריאה" פנה אלי וביקש, "מונר-לוג" ב"נמר של נייר" ("העולם הזה" 2039). במהלכו של המונולוג תקף ד"ר מנחם פרי את כתב העת של מוקד-

דן עומר

מונבז, ואמר על המאבק שבין שני כתבי העת "עכשיו" ("סימן קריאה"): "לא ראיתי את המילחמה הזאת. בשביל מילחמה צריכים שני צדדים..." אלא שגמ"מ ראה בצעם פירסום המונולוג עם מנחם פרי בגידה שלו בו. הוא ביקש מידידו, המשורר אשר רייד, שיתקשר עם כתוב שורות אלה ויבקש, "מונולוג" עבור מוקד-מונבז. מאחר ואני דבק במדיניות "העולם הזה" בנושא "זכות התגובה", הרי שהבעתי בפני רייד את הסכמתי. ואכן, למחרת הגיע גמ"מ לביתי והעניק "מונולוג" תחת הכותרת, "הם מחקים אותנו" ("העולם הזה" 2041).

ב"פורום העולם הזה", בשבוע שעבר, כתב מוקד-מונבז בין השאר: "גם את קינן (עמוס) אינני מעריך כפרואיקן, אלא כסאטיריקן בלבד... אבל קינן לא סלה לי מעולם את מאיני לראות בו גם מחזאי ופרז-זאיקן של-ממש..." ואילו ב"מונולוג" אמר: "בפרוזה פירסמו יצירות של עמוס קינן ופניחס שדה. בכוונתנו לפרסם פרקים מכמה יצירות וזיכרונות של עמוס קינן, המשקפים מרד-סיפורי 'כנעני' קודם לנו, נגד האווירה המימסדית-תרבותית..." הקורא, שאינו אמון על רז ומיכמני הסיפורת העברית, עשוי לעמוד פעור פה מול התישנות האבסורדית, במהלכה סותר מוקד-מונבז את עצמו. אלא שראו הוא כורה לעצמו בור נוסף. הוא מאשים אותי, ששלחתי אליו 12 פעם את יצירותי ותירגומי, והוא סירב 12 פעם לקבלם.

ובכן, כאן, קבל עם ועדה, הייתי להצהיר את הדב-רים הבאים: פעם אחת הצעתי, "חומר" למונבז הנ"ל, והחומר אפילו לא היה משלי. היה זה ראיון + מחקר + תיעוד + מיסמכים, על התנועה הכנענית, חומר שראה אור בחבורת מיוחדת של, "פרוזה" (גיליון 17/8), חומר שהעדפתי לפרסמו בכתב-עת המגיע לכמה אלפי קוראים, תחת פירסומו ב"עכשיו", שמגיע לכ-500 ספריות וכמעט שאינו ניכר ברובו (למרות היותו מסובסד, על חשבון משלם המיסים הישראלי). את השיקול הזה אין גמ"מ מסוגל לשכוח לי. ואני משוכנע,

שלאור הסתירה בדברי מוקד, כפי שחובאו בציטוטים הקודמים, לא יתקשה הקורא לקבוע למי להאמין - למוקד-מונבז או לכותב שורות אלה.

עלי להתייחס לכמה האשמות גלויות שהנ"ל הטיח בי, כמו, "איפה ואיפה אצל עומר". הוא טוען שאני "שונא משום מה את יורם קניוק..."

בסיפורת העברית פועל הכלל, "כתוב עלי ואכתוב עליך". ב-28 באפריל 1976 כתבתי רשימה שהתייחסה ל"סיפורת שואה". כתבתי שהספר "אדם בן כלב" מאת קניוק, "לא זכה לביקורת עניינית..." (כולל ב"עכשיו"). חודש לאחר מכן כתב יורם קניוק ב"דבר השבוע" (28.5.76) על סיפרי "בוקר טוב מהפכה": "סיפור (או סאטירה) נוקב. מדהים בכוחו הנראטיבי, מרגיז ורקום שורות שרק משורר מר מאד, שחזר ממילחמה קשה שנשחרגה בתוכו וראה במות כל ידידיו, יכול היה לכתוב אותו..." לא שמעתי שמישהו כתב על הספר הזה, מפני שעומר עורך עתה מדור סיפורי חזק... וזה כמו השאלה מן הילדות: האם מסוגל האל-הכל-יכול ליצור אבן שיבצר ממנו להרימה? קניוק חשב, שאם אני כתבתי עליו "טוב" והוא כותב עלי "טוב", אזי שנינו נישואים לטוב עד יום מותנו. אבל הוא שכה שאני לא משחק לפי כללי המישחק. זכותי, כמבקר, לא לאהוב את עבודותיו של קניוק מאז "אדם בן כלב" ולסלוד מהמתקתקות הנוסטלגית שלו, שמעלה ריר שכוה על שפתיו של מונבז. אבל לומר שאני, "שונא את קניוק" - איזו איוולת! כיצד אפשר לשונא את קניוק?

טענה נוספת של גמ"מ היא שיקרית, למרות שהיא דנה באוטוביוגרף הצעיר יותם ראובני. ראשית, מוקד-מונבז משקר ברבים כאשר הוא מתאר את עצמו ואת "עכשיו" כמגלים של ראובני. סיפורי ראובני, "הסריחו" שנים במגירות של "עכשיו", עד שבא וגאל אותם עורך "פרוזה", יוסי קריים, שלא פחד לפרסם סיפור מהווי ההומוסכסואלים בישראל (ולא, "פחד" לאבד בשל כך את "מענקי" משרד החינוך והתרבות). ראובני הודה בטלוויזיה על, "עידודו" של קריים ולא חודה למוקד-מונבז על, "עידודו". ובאשר לביקורת על ראובני, הרי שזכותי לאהוב את סיפוריו המקוריים, ולא לאהוב את תעתיקהם, כפי שהם מופיעים בסיפורי המאוחרים. האשמה קיקיונית נוספת שאותה מנסה להשליך בי מוקד-מונבז, טוענת שאני מתעלם מירחון בשם, "עיתון 77" ומעניק את מלוא היחס והגיבוי לירחון בשם "פרוזה". והרי העובדות. את הגיליונות הראשונים של "עיתון 77" סיקרתי, ומוקד יודע זאת, שהרי ניהלנו שיחה על, "עיתון 77", ומפיו שמעתי את ההגדרה: "יעקב בסר הינו סוכן-נוסע של היבסקציה * בחורש הסיפורת העברית..." אימרה זו פירסמתי במדורי, מבלי להביאה בשמו. ומאז חדל יעקב בסר, עורך, "עיתון 77", שבו נקבצו יחדיו קומוניסטים אידישטיים מזדק-ים עם קומוניסטים מהמזרח הקרוב (אמצות ערב) ועם מחברים פולקלוריסטיים מהמושבות (אהוד בן-עזר ודו-מיו), לשלוח ל"נמר של נייר" את גיליונות העיתון לסיקור. ומי כמו מוקד יודע, שבלתי אפשרי לסקר עיתון שאינו נישלח לביקורת. כפי שניבצר היה מ, נמר של נייר" לסקר את סיפרה של מאיה בזראנו ואת האנתולוגיה שערך מוקד תחת שם בזוי (יוסף עילם), "שיר אחד עכשיו", מאחר ולא נשלחו לביקורת.

גבריאל מוקד-מונבז, למרות מינהגו לנפנף בדגלי הקידמה, הוא גיוען מאסכולה ידועה למדי. והראיה, ראיון שבו אמר, בין השאר, את הדברים הבאים (ה"פרוזה", גיליון 15/6, יוני-יולי 1977): "ה'אומה השניה' הזאת, שכימעט אינה קוראת סיפורת חדשה, הייתי אומר שחיא נהנית מיתרון של מכנה משותף פלבאיי, המוני ועממי. אני, למשל, משווה חשיבות רבה לעובדה שבין כל נהגי המנינוט שאני נוסע עמוס די הרבה, בדרך-כלל מבני השכונות, כולם היו מצביעי 'ליכוד' שקופים וכו', אלה האנשים שאיתם יש לי שיתוף לשוני מסוים? אולי דרך הסלנג, שאפשר לנצל אותו אולי לסיפורת ולחיים בכלל. אבל זו תרבות אחרת... מכמה בחינות מתהוות במהירות שתי אומות. האומה של הימין, שהיא לדעתי, אומה יותר המונית, עממית... תרבות הימין הזאת היתה מנותקת מסיפורת עברית כבר כימי שני דורות..."

לא אתווכח עם מוקד-מונבז ולא אשאל מדוע ב"עכ-שיו" מלקקים לאורי צבי גרינברג, ולא מסירים אבק מהיהודה בורלא. דברים אלה, על שתי תרבויות, עשויים להיות בסיס לגיוענות מזוהמת. וכבר היו דברים מעולם. מנוחך לראות אדם הנושא דגלי קידמה ועורך עיתונים ללא-קוראים של שמאלה-ממפ"ם, ומחתים על פטיציות אוויליות, מדבר דברים שכלאח...

איך אמר ויליאם שיקספיר: "אבל לא באנו לקבור את מוקד-מונבז..." מוקד-מונבז קבר את עצמו. לפני 20 שנה היה בו הפוטנציאל להיות מבקר שיקדם את הסיפורת העברית. במהלך 20 שנה הוא הפך לגרפומן המעכב את הסיפורת העברית. אבל זה - המוות-הסיפורתי שלו - עניינו. איש בחיי הסיפורת הישראלית אינו מויל דמעה על קיבור הסיפורת של מוקד-מונבז. ודומה שהמצבה על קיבורו היא השער של חוברת "עכשיו" האחרונה, שפורסם ב"פורום העולם הזה" בשבוע שעבר. מתחת למילה "עכשיו" מתנוסס ציורו של הצייר הבגלי רנא מאגריס - סלע באוויר, ללא קרקע מתחתיו. כזה הוא מוקד-מונבז וכזה הוא, "עכשיו".

דן עומר, ירושלים

* הסקציה היהודית במפלגה הקומוניסטית הסובייטית.